

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-588-596

УДК 341.231.14(09)+343.352:343.85](477)

О. О. КВАША,
доктор юридичних наук, професор*
ORCID: 0000-0002-9832-6070

ПРАВОСУДДЯ & СПРАВЕДЛИВІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ І ФАКТОР КОРУПЦІЇ

Основи кожної держави та фундамент будь-якої країни ґрунтуються на справедливості та правосудді.
Мухаммед Аззахірі Ас-Самарканді

У статті аналізуються поняття правосуддя і справедливості. Правосуддя містить у собі як імперативну складову «справедливість», тому доцільність застосування у наукових розвідках поняття «справедливе правосуддя» слід ставити під сумнів. Формула «правосуддя = справедливість» не діє в Україні. І саме корупція є основним негативним фактором такого становища. Тому й в українському інформаційному просторі доволі часто використовується формулювання «справедливе правосуддя», яке акцентує увагу на проблемах сучасного правосуддя в Україні. Правосуддя під час війни – це насамперед справедливе покарання російським окупантам і громадянам України, які зрадили свою Батьківщину, а також невідворотність кримінальної відповідальності щодо корупціонерів у всіх органах державної влади.

Ключові слова: правосуддя, справедливість, право на справедливий суд, корупція, воєнний злочин, колективна жертва, судові рішення, мета, спосіб, принцип, верховенство права, законність, доступ до правосуддя, національна безпека, рівність перед законом.

Kvasha Oksana. Justice & fairness: the relationship and the corruption factor

The article analyzes the concepts of justice and fairness. Justice includes «justice» as an imperative component, therefore the expediency of using the concept of «fair justice» in scientific investigations should be questioned. The formula «justice = fairness» does not work in Ukraine. And corruption is the main negative factor of this situation. Therefore, in the Ukrainian information space, the wording «fair justice» is quite often found, which emphasizes the problems of modern justice in Ukraine. Justice during the war is, first of all, a fair punishment for the Russian occupiers and citizens of Ukraine who betrayed their Motherland, as well as the inevitability of criminal responsibility for corrupt officials in all state authorities.

Key words: justice, fairness, right to a fair trial, corruption, war crime, collective victim, court decision, purpose, method, principle, rule of law, legality, access to justice, national security, equality before the law.

* Kvasha Oksana, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor

Вступ. У 2023 р. на замовлення Transparency International Ukraine за підтримки Проекту USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія» дослідницька агенція Info Sapiens провела другу хвилю соціологічного опитування серед населення та мерів щодо викликів і проблем, очікувань і загальних оцінок ситуації. Питання опитування, зокрема, стосувалися процесів відновлення України. Трьома основними проблемами українці вважають війну (листопад – 96%, тоді як березень – 98%), корупцію (листопад – 88%, тоді як березень – 77%) і руйнування інфраструктури і житла (листопад – 82%, тоді як березень – 87%). Страхи війни і руйнувань стали дещо меншими, тоді як корупційні ризики на тепер турбують українців, навпаки, на 11% більше¹. Ці дані дуже показові.

Слід наголосити, що після початку повномасштабної війни РФ проти України проблема протидії корупції не стала турбувати суспільство менше. Саме корупція давно сприймається як внутрішній ворог нашої держави на рівні із зовнішнім – російською агресією. Корупція ж у судовій владі підриває авторитет держави та унеможливає здійснення правосуддя, тобто захист прав і свобод громадян справедливим судом, зокрема прав і свобод наших захисників, військовослужбовців, їх сімей, які втратили своїх рідних. Така корупція не просто підриває довіру до всієї системи органів державної влади, вона позбавляє громадян віри у верховенство права та надії на відновлення справедливості у своїй державі. Вчені констатують, що «на безпеку держави посягає кілька груп злочинів, і корупція віднесена до однієї з таких груп – ті, що забезпечують здійснення злочинів, які безпосередньо зазіхають на безпеку держави»². Тому, без перебільшення, корупція є загрозою національній безпеці України.

Постановка проблеми. Наведені на початку статті дані підтверджують, що росія є найбільшою зовнішньою загрозою існуванню України, корупція ж – найбільшою внутрішньою / особливою / реальною загрозою національній безпеці України³.

Водночас найвищий рівень корупції в Україні, на думку пересічних громадян, вчених, експертів – саме у сфері правосуддя. Криміногенне підґрунтя значного поширення корупції в Україні становлять службові зловживання в судовій системі України. Такі дії суддів забезпечують можливість для багатьох корупціонерів уникнути належного покарання за корупційні дії. Тобто сфера правосуддя, що покликана забезпечувати законність і верховенство права у державі, сама перетворилась на корупційне середовище⁴.

Корумпованість тих, хто сам покликаний протидіяти цьому явищу в усіх його проявах, робить завідомо безнадійними антикорупційні зусилля інших суб'єктів, дискредитує цю діяльність і ускладнює ситуацію з корупцією в країні⁵.

Не дивно, що за головну мету українців ставиться справедливе правосуддя від добросовісних суддів⁶. Аксіомою є теза про те, що недобросовісні судді не здатні забезпечити поновлення справедливості, а саме – три «ні» з Великої

хартії (Magna Carta) 1215 р. «Ми не продаватимемо жодній людині, ми не відмовимо жодній людині чи не відстрочимо для жодної людини – ні правосуддя, ні відновлення права справедливості»). Цією формулою забезпечується три речі, три «Ні!», без яких і тоді, і нині не можна уявити належного, тобто справедливого, функціонування правосуддя як інституту захисту прав особи: Ні – «продажу» правосуддя! Ні – «відмові» в правосудді! Ні – «зволіканню» правосуддям⁷.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем охорони права на справедливий суд зробили такі науковці, як: Д. В. Андреев, П. П. Андрушко, В. І. Борисов, С. Є. Дідик, О. О. Дудоров, М. І. Козюбра, М. Й. Коржанський, М. Г. Колодяжний, О. М. Костенко, О. Л. Котович, В. Т. Мальяренко, І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. І. Мельник, В. І. Осадчий, С. В. Прилуцький, О. Я. Светлов, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, М. В. Шепітько, С. С. Яценко та ін.

Розробкою проблеми протидії корупції, крім названих вище, займалися такі вчені, як Л. В. Багрій-Шахматов, А. М. Бойко, В. В. Василевич, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Гришук, Н. О. Гуророва, І. М. Даньшин, О. О. Дудоров, О. М. Джу́жа, В. М. Дрьомін, С. А. Задорожний, З. А. Загине́й-Заболотенко (З. А. Тростюк), В. М. Киричко, О. Г. Кулик, І. В. Кушнар'єв, Д. Г. Михайленко, А. А. Музика, Є. В. Невмержицький, В. О. Навроцький, Д. О. Олійник, А. В. Савченко, Є. Д. Скулиш, В. М. Трепак, П. Л. Фріс, О. Ю. Шостко, Н. М. Ярмиш та ін.

Метою статті є встановлення впливу корупції на справедливість правосуддя в Україні. Насамперед потребують розв'язання питання: чи існують «справосуддя» та «справедливе правосуддя» як самостійні категорії і як тоді розуміти «несправедливе правосуддя»?

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вищою цінністю юриспруденції є справедливість. Тому і до початку російсько-української війни, і сьогодні, під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, і в поствоєнний період пріоритетом державної політики повинно бути забезпечення права людини на справедливий суд, тобто на правосуддя, яке відновлює справедливість.

Перемога у війні з росією – це, звісно, навіть не мета нашої держави, а питання існування України на мапі Європи та світу. Однак українське суспільство і сьогодні заслуговує на здійснення правосуддя такого рівня, коли не просто *імперативом* – *абсолют*ом («щось самодостатнє, незалежне від яких-небудь умов, відношень і т. ін.»⁸) має бути захист справедливим судом прав і свобод кожного громадянина України. Масштабна корупція стоїть на заваді дотримання цього імперативу судами.

Слід особливу увагу приділити розумінню справедливості як конститутивної складової правосуддя. Категорія справедливості має світоглядний характер і є тим фундаментом, на якому має засновуватись система права в

Україні. Право на справедливий суд традиційно розглядається у взаємозв'язку із принципом верховенства права. Здійснюючи свою функцію, судді відіграють визначну роль у суспільстві як гаранті верховенства права та справедливості⁹. В інтерпретації Європейського суду з прав людини право на справедливий суд входить до принципу верховенства права. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути просякнуті насамперед ідеєю справедливості. Можливо, саме такий підхід застосовано вітчизняним законодавцем при ухваленні Закону «Про правотворчу діяльність». Адже перший у переліку принципів правотворчої діяльності – принцип «*верховенства права*, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя»¹⁰. Як убачається, про справедливість тут не йдеться, як і загалом у цьому законі. Проте формулювання «включає, але не виключно» можна тлумачити як те, що право на справедливий суд презюмується. Справедливість є однією з основних засад права, вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права.

Відомий античний мислитель Сократ відзначав не тільки те, «яким має бути ідеальний у його розумінні суддя з точки зору віку або досвідченості, але й опосередковано зазначає, що через судовий процес суддя має досягти певної *мети правосуддя* – справедливості»¹ (курсив мій. – О. К.). Така антична мудрість втілена в сучасних положеннях, зокрема, у наведеному вище у Висновку КРЄС № 25 (2022) про свободу вираження поглядів суддів саме судді визнані гарантами верховенства права та справедливості. При цьому слід звернути увагу на підхід Сократа до співвідношення аналізованих понять: справедливість він визнавав метою правосуддя. Позиція сучасного українського вченого Д. В. Андреева, який розглядає правосуддя як *спосіб відновлення справедливості*¹², на перший погляд, є протилежною наведений тезі Сократа (курсив мій. – О. К.). На мою думку, за обох підходів справедливість розуміється як абсолютна ідея, якій слугує і якої прагне досягти правосуддя.

Цю тезу підтверджує і семантичний аналіз. Термін «справедливість» походить від слова «право» (близькими за значеннями в українській мові є також слова «правий», «правда»), причому, попри плин століть і низку історичних відмінностей, таку відповідність збережено й у класичних античних текстах, адже латиною право перекладається як «*jus*», а справедливість – «*justitia*»¹³. В англійській мові термін «*justice*» розглядається і як правосуддя, і як справедливість. Отже, якщо правосуддя не досягає своєї мети, не є справедливим, чи може йтися про правосуддя? Переконана, що слід поставити знак «=» між поняттями «справосуддя» і «справедливість». З моєю позицією узгоджується думка Т. Подорожної та О. Білоскурської про те, що якщо вирок суду несправедливий, то й акт правосуддя не здійснився. Проте в іншій

частині позиція цих вчених викликає заперечення: «дещо умовно можна сказати, що між категоріями «правосуддя» і «справедливість» немає знаку рівності, вони різні за своїм значенням, попри те, що, як правило, правосуддя асоціюється саме із справедливістю»¹⁴. Отже, складність вирішення поставлених вище питань зумовлює суперечливість наукових позицій.

Правосуддя не варто характеризувати як справедливе, адже воно іманентно, за своєю природою містить у собі цю властивість. Акт правосуддя означає постановлення справедливого судового рішення, яке прийняте на підставі закону, є обґрунтованим, а також вмотивованим, оскільки «справедливість судового рішення передбачає, що такі рішення мають достатньою мірою висвітлювали *мотиви*, на яких вони ґрунтуються»¹⁵ (курсив мій. – О.К.).

Оскільки правосуддя природно містить у собі як імперативну складову «справедливість», то доцільність застосування у наукових розвідках поняття «справедливе правосуддя»¹⁶ слід ставити під сумнів. Водночас отримані висновки мають певною мірою умоглядний характер. Чому? Тому що формула «правосуддя = справедливість» не діє в Україні, на превеликий жаль. І саме корупція є тим основним негативним фактором, що детермінує для України формулу «правосуддя ≠ справедливість». Тому й в українському інформаційному просторі доволі часто використовується формулювання «справедливе правосуддя», яке акцентує увагу на проблемах сучасного правосуддя в Україні (до прикладу, проєкт USAID «Справедливе правосуддя»¹⁷). Кадрова криза в судах і корупція зумовили нагальну потребу оновлення суддівського корпусу та вдосконалення процедури призначення суддів на посади, що і розпочалось 2016 р. – з ухваленням змін до Конституції України та нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Для нашої держави дуже важлива ця судова реформа, метою якої є кардинальна зміна судоустрою, очищення судової системи, щоб для України формула «правосуддя = справедливість» стала імперативом.

У контексті мети цієї наукової статті, визнаючи абсолютном захист справедливим судом прав і свобод кожного громадянина України, слід констатувати однопорядковість понять «право на справедливий суд» і «принцип природної справедливості». Справедливість – це універсальна *природна ідея*, втілена в систему права будь-якої соціальної правової держави. Слід звернутись до надбання відомого нашого співвітчизника В. Вернадського. Його думка важлива для нас, його нащадків, адже В. І. Вернадський – український науковець, філософ, природознавець, один із засновників Української академії наук та Національної бібліотеки Української держави в Києві (нині відомої всім українським науковцям як Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Положення його наукових публікацій цитує національна радниця з питань верховенства права Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні І. Б. Іванків у своїй монографії «Права людства». В. Вернадський у своїй статті «Кілька слів про ноосферу», яка була написана протягом 1934–

1944 рр., звертає увагу на нищівний вплив Другої світової війни на природу, а також розглядає цей трагічний феномен з точки зору об'єднання людства. Він наголошував, що рівність усіх людей є ключовою з точки зору еволюційного процесу. Така думка підкріплює *ідеї природного права* з боку точної науки. Вернадський зазначав: «Уперше в історії людства інтереси народних мас – усіх і кожного – і вільної думки особистості визначають життя людства, є мірилом його уявлень про справедливість. Людство, взяте в цілому, стає потужною геологічною силою. І перед ним, перед його думкою і працею постає питання про перебудову біосфери в інтересах вільно мислячого людства як єдиного цілого»¹⁸.

Отже, вчений розглядає людство як виразника думки кожної окремої особистості, і саме таке поєднання визначає уявлення людства про справедливість. Доречно у цьому контексті згадати погляд відомого соціолога Е. Дюркгейма на суспільство як надіндивідуальну духовну реальність, засновану на «колективних уявленнях»¹⁹. Під час цієї збройної російської агресії все українське суспільство є *своєрідною колективною жертвою (потерпілим)*.

Тож правосуддя під час війни – це насамперед справедливе покарання як російським окупантам, так і зрадникам України, невідворотність відповідальності для осіб, які зрадили свою Батьківщину. Водночас несправедливе правосуддя щодо корупціонерів у всіх органах державної влади, його вибірковість, в умовах війни та повоєнної відбудови країни здатне спричинити руйнівні для держави наслідки. І все ж переконана, що пропозиції, які виникають час від часу щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини (чи то визнання корупції під час війни державною зрадою, чи то запровадження смертної кари за її вчинення) не здатні мінімізувати це явище. Повинен бути системний підхід, політична воля керівництва держави, невідворотність відповідальності для всіх без винятку осіб, причетних до корупції.

Основні результати і висновки дослідження. Постановлення суддею справедливого судового рішення свідчить про акт здійснення правосуддя. Оскільки правосуддя природно містить у собі як імперативну складову «справедливість», то доцільність застосування у наукових розвідках поняття «справедливе правосуддя» слід ставити під сумнів. Правосуддя не може бути несправедливим, це несумісні поняття в демократичній правовій державі. Водночас формула «правосуддя = справедливість» не діє в Україні, і корупція є однією з причин цього. Тому й в українському інформаційному просторі доволі часто використовується формулювання «справедливе правосуддя», яке акцентує увагу на проблемах сучасного правосуддя в Україні. Правосуддя за своєю сутністю і означає, що поновлюється порушене право, справедливість.

1. Що хвилює українців наприкінці 2023 року – результати соціологічного опитування: URL: <https://ti-ukraine.org/research/shho-hvylyuye-ukrayintsiv-naprykintsy-2023-roku-rezultaty-sotsiologichnogo-opytuvannya/> 2. Малахов Г. Б. Кримінально-правова політика у сфері державної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2021. С. 461. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/116.pdf 3. Мельник М. І. Антикорупційна діяльність держави: проблема відповідності Конституції України. *Забезпечення правопорядку в умовах коронакризи: матеріали панельної дискусії IV Харків. міжнарод. юрид. форум (Харків, 23–24 вересня)*. Харків: Право, 2020. С. 158; Смірнова В. О. Політична воля як чинник державотворчої діяльності: об'єктивні та суб'єктивні детермінанти. Київ: Логос, 2019. С. 328; Трепак В. М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми: монографія. Львів: вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 5. 4. Колодяжний М. Г. Корупція у судовій системі України: стратегії запобігання. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: *зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 31 берез. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. С. 106. 5. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2020. С. 215. 6. Справедливе правосуддя від добросовісних суддів – мета, до якої ми всі прагнемо. URL: <https://ti-ukraine.org/news/spravedlyve-pravosuddya-vid-dobrochesnyh-suddiv-meta-do-yakoyi-my-vsi-prahnemo/> 7. Головатий С. Верховенство права: монографія: у 3-х кн. Київ: Фенікс 2006. LXIV; 1747 с. Книга 1: Верховенство права: від ідеї – до доктрини. С. 136–137. 8. <https://1677.slovaronline.com/184-%D0%B0%D0%B1%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%82> 9. Висновок КРЄС № 25 (2022) про свободу вираження поглядів суддів / Консультативна рада європейських суддів (CCJE/КРЄС). Страсбург, 2 грудня 2022 року. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_25_2021_1.pdf 10. Про правотворчу діяльність: Закон України. 24.08.2023. 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> 11. Шепітько М. В. Злочини у сфері правосуддя: еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів запобігання: монограф. Харків: Право, 2018. С. 8–10. 12. Андреев Д. В. Правосуддя як спосіб відновлення справедливості: аналіз засобів здійснення. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 319–322. 13. Павлишин О. В., Васюта Ю. В. Справедливість як елемент ідеї права та її місце в системі правових цінностей. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020 № 2 (20). С. 40. 14. Подорожна Т. С., Білоскурська О. В. Справедливе правосуддя як мета діяльності органів судової влади. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 24. 15. Шелевер Н. Конституційне право на справедливий суд у контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. *Юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 74. 16. Подорожна Т. С., Білоскурська О. В. Справедливе правосуддя як мета діяльності органів судової влади. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 23–26. 17. <https://www.fair.org.ua/> 18. Іванків І. Б. Права людини: монографія. Київ: Ваїте, 2020. С. 17. 19. *Юридична енциклопедія*: в 6-ти т. Т. 5: П-С / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ; ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Укр. енциклопедія, 2003. С. 728.

References

1. Shcho khvyliuie ukraintsiv naprykintsy 2023 roku – rezultaty sotsiologichnoho opytuvannya: URL: <https://ti-ukraine.org/research/shho-hvylyuye-ukrayintsiv-naprykintsy-2023-roku-rezultaty-sotsiologichnogo-opytuvannya/> 2. Malakhov H. B. Kryminalno-pravova polityka u sferi derzhavnoi bezpeky Ukrainy. *Yurydychny naukovy elektronny*

zhurnal. № 4/2021. С. 461. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/116.pdf 3. Melnyk M. I. Antykoruptsiina diialnist derzhavy: problema vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy. *Zabezpechennia pravoporiadku v umovakh koronakryzy : mat-ly panelnoi diskusii IV Kharkiv. Mizh narod. yuryd. forum. Kharkiv, 23–24 veresnia. Kharkiv: Pravo*, 2020. С. 158; Smirnova V. O. Politychna volia yak chynnyk derzhavotvorchoi diialnosti: obiektyvni ta subiektyvni determinanty. Kyiv: Lohos, 2019. С. 328; Trepak V. M. Protydiia koruptsii v Ukraini: teoretyko-prykladni problemy: monohrafiia. Lviv: vyd-vo LNU imeni Ivana Franka, 2020. С. 5. 4. Kolodiaznyi M. H. Koruptsiia u sudovii systemi Ukrainy: stratehii zapobihannia. Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zasady protydii koruptsii: zb. tez dop. V Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (31 berez. 2017 r., m. Kharkiv) / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav; Kryminol. asots. Ukrainy. Kharkiv: KhNUVS, 2017. С. 106. 5. Trepak V. M. Teoretyko-prykladni problemy zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kyiiv, 2020. С. 215. 6. Spravedlyve pravosuddia vid dobrochesnykh suddiv – meta, do yakoi my vsi prahnemo. URL: <https://ti-ukraine.org/news/spravedlyve-pravosuddya-vid-dobrochesnyh-suddiv-meta-do-yakoyi-my-vsi-prahnemo/> 7. Holovatyj S. Verkhovenstvo prava: Monohrafiia: U 3-kh knyhakh. Kyiv: Feniks, 2006. LXIV; 1747 s. Knyha 1. Verkhovenstvo prava: vid idei – do doktryny. С. 136–137. 8. <https://1677.slovaronline.com/184-%D0%B0%D0%B1%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%82> 9. Vysnovok KRIeS № 25 (2022) pro svobodu vyrazhennia pohliadiv suddiv. Konsultatyvna rada yevropeiskyykh suddiv (CCJE/KRIeS). Strasburh, 2 hrudnia 2022 roku. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_25_2021_1.pdf 10. Pro pravotvorchu diialnist. Zakon Ukrainy. 24.08.2023. 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> 11. Shepitko M. V. Zlochyyny u sferi pravosuddia: evoliutsiia pohliadiv ta naukovy pidkhody do formuvannia zasobiv zapobihannia: monohraf. Kharkiv: Pravo, 2018. С. 8–10. 12. Andreiev D. V. Pravosuddia yak sposib vidnovlennia spravedlyvosti: analiz zasobiv zdiisnennia. *Almanakh prava*. 2012. Vyp. 3. С. 319–322. 13. Pavlyshyn O. V., Vasiuta Yu. V. Spravedlyvist yak element idei prava ta yii mistse v systemi pravovykh tsinnostei. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*. 2020. № 2 (20). С. 40. 14. Podorozhna T. S., Biloskurska O. V. Spravedlyve pravosuddia yak meta diialnosti orhaniv sudovoi vlady. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2018. № 4. С. 24. 15. Shelever N. Konstytutsiine pravo na spravedlyvyi sud u konteksti statti 6 konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku. *Yurydychny visnyk*. 2020. № 5. С. 74. 16. Podorozhna T. S., Biloskurska O. V. Spravedlyve pravosuddia yak meta diialnosti orhaniv sudovoi vlady. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2018. № 4. С. 23–26. 17. <https://www.fair.org.ua/> 18. Ivankiv I. B. Prava liudstva. Monohrafiia. Kyiv: Vaite, 2020. С. 17. 19. *Yurydychna entsyklopediia*: v 6-ty tomakh. T. 5. P-S / NAN Ukrainy, Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NANU; red. Yu. S. Shemshuchenko. Kyiv: Ukr. entsyklopediia, 2003. С. 728.

Kvasha Oksana. Justice & fairness: the relationship and the corruption factor

The article analyzes the concepts of justice and fairness. The highest level of corruption in Ukraine, according to ordinary citizens, scientists, and experts, is precisely in the sphere of justice. The criminogenic basis of widespread corruption in Ukraine is malfeasance in the judicial system of Ukraine. Such actions of judges provide an opportunity for many corrupt persons to avoid punishment for corrupt actions. Since justice naturally includes «justice» as an imperative component, the expediency of using the concept of «fair justice» in scientific investigations should be questioned. At the same time, the formula «justice = justice» does not work in Ukraine.

And corruption is the main negative factor of this situation. Therefore, in the Ukrainian information space, we quite often come across the wording «fair justice», which emphasizes the problems of modern justice in Ukraine (for example, the USAID project «Fair Justice»). Recognizing the protection of the rights and freedoms of every citizen of Ukraine by a fair court as an absolute, it should be noted that the concepts «right to a fair trial» and «principle of natural justice» are consistent. Justice is a universal natural idea embodied in the legal system of any social legal state. Justice, by its very nature, means that the violated right, justice, is restored. Therefore, justice during the war is first and foremost a fair punishment for both the Russian occupiers and the traitors of Ukraine, the inevitability of responsibility for those who betrayed their Motherland. At the same time, unfair justice against corrupt officials in state authorities, its selectivity, in the conditions of war and post-war reconstruction of the country, can cause devastating consequences for the state. There must be a systematic approach, the political will of the state leadership, the inevitability of responsibility for everyone without excluding persons involved in corruption.

Key words: justice, fairness, right to a fair trial, corruption, war crime, collective victim, court decision, purpose, method, principle, rule of law, legality, access to justice, national security, equality before the law.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-597-606

УДК 343.97:343.77

Ю. А. ТУРЛОВА,
доктор юридичних наук*
ORCID: 0000-0003-0508-2087

С. Г. ПОЛІЩУК,
аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України**
ORCID: 0009-0006-9029-4373

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ШЛЯХОМ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджені питання щодо поняття, систематизації та структурного упорядкування кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки. Визначені ознаки, що надали змогу виокремити кримінальні практики даної категорії у відносно самостійну групу та розглянути їх у певній системній єдності. Запропоновано авторську класифікацію злочинів, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки.

Ключові слова: злочини, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки; порушення екологічно небезпечній діяльності; кримінально-правова охорона довкілля; державна екологічна політика України; національна безпека України; склад злочину; кримінально-правова класифікація; кримінально-правові норми; кримінальна відповідальність; кримінологія.

Turlova Yuliya, Polishchuk Serhij. The Concept, Signs and System of Environmental Safety Crimes Committed by Omission

The article examines the issues related to the concept, systematization and structural arrangement of criminal law provisions establishing liability for criminal omissions in the area of environmental safety. The author outlines the signs allowing to differentiate the criminal practices within this category as a comparatively autonomous group and to consider them in terms of a specific systemic unity. The author offers his own classification of environmental safety crimes committed by omission.

Key words: environmental safety crimes committed by omission, connivance in environmentally hazardous activities, environmental protection under criminal law, state environmental policy of Ukraine, national security of Ukraine, constituent

* **Turlova Yuliya**, Doctor of Juridical Sciences

** **Polishchuk Serhij**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine